

УДК 339.543:339.564:658.8

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V58(2026)-25

Микитенко Т. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID: 0000-0002-9479-2517

e-mail: tamik7@ukr.net

Трансформація митного режиму експорту як інструменту управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства

Анотація. Досліджено сутність митного режиму експорту як ключового інструменту управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства в умовах європейської інтеграції та воєнного стану. Узагальнено наукові підходи до трактування понять «експорт», «митний режим» та «митний режим експорту», проаналізовано положення Митного кодексу України, законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності та практику застосування митних процедур у контексті гармонізації із законодавством Європейського Союзу. Запропоновано авторське визначення митного режиму експорту як комплексного організаційно-правового та управлінського механізму, що забезпечує законне переміщення товарів через митний кордон України, інтегрує митні процедури із системою стратегічного управління підприємством, сприяє мінімізації митних ризиків, забезпеченню митного комплаєнсу та підвищенню конкурентоспроможності експортерів.

Розкрито організаційно-управлінський механізм реалізації митного режиму експорту, визначено функціональні елементи та взаємозв'язок із процесами планування, організації, контролю й оцінки результативності експортної діяльності. Увагу приділено проблемам застосування митного режиму експорту, серед яких валютне регулювання, митні ризики, адміністративні бар'єри у взаємодії підприємств із митними органами, необхідність адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Обґрунтовано напрями удосконалення управління експортною діяльністю підприємств шляхом інтеграції митних процедур у систему стратегічного менеджменту, розвитку ризик-менеджменту, цифровізації бізнес-процесів, застосування технологій роботизованої автоматизації процесів. Доведено, що трансформація митного режиму експорту із суто правового інституту в інструмент стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю створює передумови для підвищення ефективності міжнародної діяльності підприємств, зміцнення їх конкурентних переваг на зовнішніх ринках та забезпечення стійкого розвитку в умовах глобальних економічних викликів.

Ключові слова: митний режим, експорт, управління, підприємство зовнішньоекономічна діяльність.

Mykytenko Tetiana, PhD in Economics, Associate Professor Department of Customs and Commodity science, State Tax University, Irpin, Ukraine

Transformation of the Export Customs Regime into a Tool for Managing an Enterprise's Foreign Economic Activity

Abstract. Introduction. The transformation of customs administration, Ukraine's European integration course, digitalization of customs procedures, and the challenges caused by martial law have significantly increased the role of the export customs regime as an instrument for managing enterprises' foreign economic activity. These developments necessitate a rethinking of the export customs regime from a purely legal institution to a strategic management tool.

Purpose. The purpose of the article is to investigate the theoretical and practical foundations of the export customs regime, substantiate its role in managing foreign economic activity, develop an organizational and managerial mechanism for its implementation, and identify directions for improving export management under the conditions of European integration and digital transformation.

Results. The study summarizes scientific approaches to the interpretation of the concepts of export, customs regime, and export customs regime, and analyzes the provisions of the Customs Code of Ukraine and legislation governing foreign economic activity in the context of harmonization with European Union customs legislation. An author's definition of the export customs regime is proposed as a comprehensive organizational, legal, and managerial mechanism that ensures the lawful movement of goods across the customs border, integrates customs procedures into the enterprise's strategic and operational management system, minimizes customs risks, ensures customs compliance, and enhances exporters' competitiveness. The organizational and managerial mechanism for implementing the export customs regime is developed, its functional components are identified, and their relationship with the processes of planning, organization, control, and performance evaluation of export activities is substantiated. The study also identifies current challenges associated with the application of the export customs regime, including currency regulation, customs risks, administrative barriers in customs-business interaction, and the need for further harmonization of Ukrainian customs legislation with EU standards. Practical directions for improving export management through customs risk management, digitalization of export business processes, and the implementation of Robotic Process Automation technologies are substantiated.

¹Стаття надійшла до редакції: 07.07.2026

Received: 7 July 2026

Conclusions. *The findings demonstrate that the transformation of the export customs regime into a strategic management instrument contributes to improving the efficiency of export operations, strengthening customs compliance, reducing customs risks, increasing the competitiveness of exporting enterprises, and ensuring their sustainable development under the conditions of globalization, European integration, and the digital transformation of customs administration. The proposed conceptual approaches may serve as a methodological basis for further modernization of customs regulation and export management in Ukraine.*

Keywords: *customs regime, export, management, enterprise, foreign economic activity.*

JEL Classification: F13, F14, K34, M21

Постановка проблеми. В умовах поглиблення процесів глобалізації світової економіки, трансформації міжнародних ланцюгів постачання товарів та інтеграції України до економічного простору Європейського Союзу особливого значення набуває вдосконалення регулювання митного режиму експорту. Експортна діяльність є однією із ключових чинників забезпечення економічного зростання держави, розширення присутності українських підприємств на міжнародних ринках, підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників та зміцнення зовнішньоекономічної безпеки.

Європейська інтеграція України зумовлює необхідність гармонізації національного митного законодавства із Митним кодексом Європейського Союзу. У цьому контексті особливої актуальності набуває перехід від традиційного підходу до регулювання митних режимів до сучасної моделі митних процедур, заснованої на принципах цифровізації, ризикоорієнтованого митного контролю, спрощення митних формальностей, розвитку програми авторизованого економічного оператора (АЕО) та ефективної взаємодії митних органів із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД).

Водночас сучасні геополітичні виклики, пов'язані з військовою агресією проти України, зміною міжнародних логістичних маршрутів, посиленням вимог до безпеки ланцюгів постачання, розвитком цифрової торгівлі та впровадженням нових механізмів регулювання міжнародної торгівлі, зокрема екологічних і комплаєнс-вимог Європейського Союзу, істотно змінюють підходи до організації експортних операцій. За таких умов митна процедура експорту повинна забезпечувати не лише ефективний митний контроль, а й створювати сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі, мінімізувати адміністративне навантаження на бізнес та підвищувати інвестиційну привабливість України.

Особливого значення зазначені питання набувають у зв'язку з розробленням нового Митного кодексу України, який передбачає комплексне реформування національного митного законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу. Запровадження нової моделі митної процедури експорту потребує наукового осмислення її нормативних, організаційних та управлінських засад, оцінки потенційного впливу на діяльність суб'єктів ЗЕД, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення механізмів її практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження митного режиму експорту має ґрунтовну наукову базу, сформовану працями як вітчизняних практиків та науковців, так і зарубіжних учених. Значний внесок у розвиток теоретичних засад та еволюції митного режиму експорту зробили Б. Кормич [1] та Р. Лемеха [2], які розкрили історичні аспекти його становлення, сутність та особливості функціонування. Комплексне дослідження понятійного апарату митних режимів, їх ознак, правового регулювання та класифікації здійснено М. Мельник, що дозволило систематизувати підходи до їх розуміння в національній та міжнародній практиці [3]. Важливим є порівняльно-правовий підхід, запропонований О. Музикою-Стефанчук, який доводить, що у законодавстві Європейського Союзу переважає використання терміну «митна процедура» замість «митний режим», що зумовлено особливостями перекладу та інтерпретації положень Кіотської конвенції. Така термінологічна різниця формує відмінності у вітчизняному та європейському підходах до регулювання митних відносин [4].

Суттєвий внесок у дослідження інструментів регулювання експортної діяльності в умовах воєнного стану внесли О. Найденко та К. Гунько, які проаналізували державні, митні та податкові механізми, акцентувавши увагу на проблемах бюджетного виконання та скорочення експортних обсягів [5]. Окрему увагу дослідженню структури митних процедур приділено І.Пай [6], яка визначила їх як комплекс взаємопов'язаних елементів, що включають митний контроль, митне оформлення та справляння митних платежів, розкриваючи їх змістовне наповнення та функціональне призначення. Серед зарубіжних авторів питання митних процедур експорту досліджували JAC Ayarza [7], Lee J. [8] та інші.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, низка питань залишається недостатньо дослідженою. Насамперед це стосується трансформації митного режиму експорту під впливом цифровізації митних процедур, імплементації митного законодавства Європейського Союзу, розвитку програми АЕО, застосування сучасних інформаційних технологій у митному адмініструванні, а також функціонування експортних процедур в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України. Недостатньо розкритими залишаються питання розгляду митного режиму експорту не лише як сукупності митних формальностей, а й як стратегічного інструменту

управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств, спрямованого на підвищення їх конкурентоспроможності, забезпечення безперервності міжнародних ланцюгів постачання та інтеграцію українського бізнесу до європейського й світового економічного простору.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є розвиток теоретико-методичних положень щодо сутності митного режиму експорту як інструменту управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, оцінка сучасного стану його нормативного забезпечення та практики застосування, ідентифікація ключових проблем функціонування в умовах воєнного стану та європейської інтеграції, а також розроблення науково обґрунтованих напрямів його вдосконалення з урахуванням цифровізації митних процедур та ризик-орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Митний режим є основною категорією митного регулювання ЗЕД, важливим інструментом митної політики держави, що через систему правил і процедур регулює перетин товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон.

Нормативно-правове визначення поняття «експорт» закріплено Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який розглядає його як форму здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що передбачає продаж українськими суб'єктами господарювання товарів іноземним контрагентам із вивезенням або без вивезення таких товарів через митний кордон України. Відповідно до статті 82 Митного кодексу України експорт (остаточне вивезення) - митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення [9].

На думку вчених Шолкової Т., Яковенко Л. «експорт або остаточне вивезення - митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення». Цей митний режим застосовується до товарів, «які призначені для вивезення з митної території України, або до таких товарів які вже вивезені, але перебувають під митним контролем». Його розглядають як митний режим та як зовнішньоекономічну операцію. Як зовнішньоекономічна операція він трактується як продаж товарів українськими суб'єктами ЗЕД іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів [10].

Економіко-правова природа митного режиму експорту полягає у поєднанні нормативно визначеного порядку здійснення митних

формальностей із комплексом економічних механізмів, що забезпечують законне вивезення товарів за межі митної території держави, реалізацію експортного потенціалу підприємств та захист національних економічних інтересів. У нормативному аспекті митний режим експорту визначає сукупність норм, які встановлюють умови, порядок та вимоги до поміщення українських товарів у відповідний митний режим, здійснення митного контролю, митного оформлення, застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання, справляння митних платежів, а також виконання вимог валютного, податкового та іншого законодавства. В цілому, митний режим експорту виступає механізмом, який забезпечує законність переміщення товарів через митний кордон та реалізацію державної митної політики.

З економічної точки зору митний режим експорту є одним із ключових інструментів управління міжнародною торговельною діяльністю підприємства. Застосування митного режиму експорту впливає на швидкість проходження митних процедур, рівень транзакційних витрат, своєчасність виконання зовнішньоекономічних контрактів, конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках та ефективність використання логістичних ресурсів. Ефективне функціонування митного режиму експорту сприяє прискоренню товарообігу, підвищенню експортної активності суб'єктів господарювання, збільшенню валютних надходжень та інтеграції підприємств у глобальні ланцюги створення вартості.

На рівні підприємства митний режим експорту доцільно розглядати не лише як завершальний етап виконання зовнішньоекономічного контракту з контрагентом, а як складову системи стратегічного управління ЗЕД. Вибір оптимального порядку здійснення митних процедур, належна підготовка документів, визначення митної вартості, класифікація товарів відповідно до УКТ ЗЕД, підтвердження країни походження товарів та використання преференційних режимів безпосередньо впливають на фінансові результати підприємства, рівень митних ризиків та його позиції на міжнародних ринках.

Проведений аналіз законодавчих положень і наукових підходів свідчить, що більшість існуючих визначень митного режиму експорту сформовані переважно в межах митно-нормативної доктрини та акцентують увагу на процедурних аспектах переміщення товарів через митний кордон. Водночас сучасні умови функціонування підприємств, цифровізація митного адміністрування, інтеграція України до європейського митного простору та зростання ролі стратегічного управління ЗЕД підприємства потребують розширення змісту цього поняття.

На нашу думку, митний режим експорту доцільно визначати як комплексний організаційно-правовий та

управлінський механізм реалізації ЗЕД підприємства, який забезпечує законне вивезення товарів за межі митної території України, інтегрує митні процедури із системою стратегічного та операційного менеджменту, спрямований на мінімізацію митних ризиків, забезпечення митного комплаєнсу, оптимізацію експортних бізнес-процесів та підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

Ключовим суб'єктом управління експортною діяльністю підприємства є експортер, який виступає ініціатором здійснення експортної операції, приймає управлінські рішення щодо організації зовнішньоекономічної діяльності, забезпечує дотримання вимог митного, валютного та зовнішньоекономічного законодавства, а також відповідає за виконання умов зовнішньоекономічного договору. Відповідно до статті 12 Митного кодексу України, експортером є підприємство, яке на підставі укладених безпосередньо або через посередника (комісіонера, агента, консигнатора тощо) зовнішньоекономічних договорів здійснює експорт товарів із переміщенням їх через митний кордон України [9]. У цьому контексті митний режим експорту виступає не лише нормативно визначеним порядком завершення експортної операції, а й одним із ключових інструментів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Від ефективності його застосування залежать швидкість здійснення митних формальностей, рівень адміністративних та логістичних витрат, своєчасність виконання зовнішньоекономічних контрактів, безперервність міжнародних ланцюгів постачання та конкуренто-спроможність українських товарів на зовнішніх ринках. Акцентування уваги на активізації ЗЕД та експортоорієнтованості, є ключовим елементом менеджменту підприємства та характеризує траєкторію подальшої діяльності виробників за умов військового стану в Україні [11].

Організаційно-управлінський механізм реалізації митного режиму експорту доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних суб'єктів, управлінських рішень, інформаційних потоків, процедур та інструментів державного регулювання, що забезпечують переміщення товарів за межі митної території держави відповідно до встановлених норм та економічних інтересів. У структурному розумінні зазначений механізм поєднує два взаємодоповнюючі рівні: державний та підприємницький. На державному рівні ключову роль відіграють митні органи, які забезпечують реалізацію державної митної політики, здійснення митного контролю, адміністрування митних процедур, застосування системи управління ризиками, а також взаємодію з іншими органами державної влади. На рівні підприємства центральним суб'єктом виступає експортер, який організовує виконання

зовнішньоекономічних контрактів та забезпечує дотримання вимог митного режиму експорту.

Функціонально організаційно-управлінський механізм реалізації митного режиму експорту включає такі взаємопов'язані блоки:

інституційно-нормативний блок - формує правові та організаційні засади застосування митного режиму експорту, охоплює митне законодавство, міжнародні договори, гармонізовані норми ЄС, а також внутрішні регламенти діяльності митних органів. Блок визначає правила поміщення товарів у митний режим експорту, вимоги до декларування, митної вартості, класифікації товарів та застосування тарифних і нетарифних заходів;

організаційно-функціональний блок забезпечує практичну реалізацію митних процедур, включає митний контроль та оформлення, перевірку документів, застосування системи управління ризиками, а також взаємодію між митними постами, прикордонними службами та іншими контролюючими органами. Важливим елементом є розподіл функцій між суб'єктами управління та визначення відповідальності за результати митного адміністрування;

інформаційно-комунікаційний блок базується на використанні сучасних цифрових технологій, складовими якого є електронне декларування, функціонування автоматизованої системи митного оформлення, обмін даними між державними реєстрами, застосування «єдиного вікна» та інтеграція з міжнародними інформаційними системами. Блок забезпечує прозорість, оперативність і контрольованість експортних операцій;

контрольно-аналітичний блок охоплює систему моніторингу дотримання митного законодавства, управління митними ризиками, аналіз експортних потоків та виявлення потенційних порушень. Функціонування блоку спрямоване на мінімізацію митних правопорушень, контрабанди та фінансових втрат держави;

управлінсько-економічний блок підприємства відображає внутрішні процеси прийняття рішень щодо реалізації експортних операцій, включає планування зовнішньоекономічної діяльності, вибір ринків збуту, логістичне забезпечення, підготовку експортної документації, управління витратами на митне оформлення та оцінку ефективності експорту.

У сучасних умовах функціонування митного режиму експорту зазнає суттєвих трансформацій під впливом європейської інтеграції, цифровізації та воєнного стану. Євроінтеграційні процеси зумовлюють гармонізацію національного митного законодавства з нормами ЄС, впровадження ризик-орієнтованого підходу та розвиток програми АЕО. Цифровізація забезпечує автоматизацію митних процедур, скорочення часу оформлення та мінімізацію людського фактору. Водночас воєнний стан актуалізує необхідність гнучкого управління

експортними потоками, спрощення процедур для критично важливих товарів та посилення ролі інформаційно-аналітичних систем у забезпеченні безперервності зовнішньої торгівлі.

Водночас функціонування митного режиму експорту в умовах воєнного стану характеризується появою низки нових викликів. Руйнування транспортної інфраструктури, зміна логістичних маршрутів, блокування окремих напрямів міжнародної торгівлі, підвищення безпекових ризиків, необхідність оперативного переміщення товарів критичного експорту та гуманітарних вантажів потребують адаптації митних процедур до кризових умов. Однією з найбільш чутливих проблем є нестабільність та жорсткість валютного регулювання, що безпосередньо впливає на ефективність застосування митного режиму експорту: «адміністративні бар'єри, як-от вимога використання одного уповноваженого банку, посилений контроль за документообігом, а також обмеження на репатріація прибутків і конвертація іноземної валюти ускладнюють здійснення транскордонних операцій та знижують інвестиційну привабливість країни» [12]. Зміни у строках повернення валютної виручки, валютні обмеження воєнного часу та підвищений рівень контролю з боку фінансових регуляторів формують додаткові ризики для експортерів. Як зазначається у дослідженнях сучасних українських науковців, валютні обмеження підвищують транзакційні витрати та знижують фінансову гнучкість підприємств, що особливо критично в умовах нестабільності зовнішніх ринків і логістичних ланцюгів [13]. У свою чергу, дослідження європейської практики демонструють, що лібералізація валютного регулювання є важливою складовою інтеграції до спільного ринку ЄС та підвищення конкурентоспроможності експортерів [14]. Зокрема, при застосуванні митного режиму експорту можуть виникати проблеми, пов'язані із умовами постачання товарів Інкотермс-2020, оскільки при цьому застосовуватися різні дати певних подій: дата переходу права власності; дата передачі ризиків та вигод; дата митного оформлення [5]. За цих обставин особливого значення набувають цифрові технології, ризик-орієнтований контроль, міжнародне співробітництво митних адміністрацій та запровадження спрощених процедур для добросовісних суб'єктів ЗЕД.

Важливою системною проблемою є недостатній рівень ефективності взаємодії між підприємствами-експортерами та митними органами. Практика свідчить про наявність адміністративних бар'єрів, затримок у митному оформленні, а також різноблуканості щодо класифікації товарів за УКТ ЗЕД та визначення митної вартості. Як зазначають науковці, у вітчизняній практиці зберігається недостатній рівень сервісної орієнтації митних органів та нерівномірність застосування спрощених митних

процедур [15]. Це знижує ефективність реалізації митного режиму експорту як інструменту підтримки зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Натомість у країнах ЄС ключовим механізмом взаємодії є програма АЕО, яка забезпечує довіру між бізнесом і митними органами та суттєво скорочує час митного оформлення. В Україні також поступово реалізується програма АЕО, що є важливим кроком гармонізації національної митної системи з європейськими стандартами та спрямованим на спрощення процедур і підвищення передбачуваності митного контролю для добросовісних підприємств [16].

Таким чином, сучасні виклики, пов'язані з нестабільністю зовнішнього середовища, адаптацією національного митного законодавства до Європейського Союзу, цифровою трансформацією митного адміністрування, зростанням митних ризиків та необхідністю підвищення конкурентоспроможності українських експортерів, зумовлюють потребу в переосмисленні ролі митного режиму експорту. За таких умов він уже не може розглядатися лише як сукупність нормативно визначених процедур митного контролю та оформлення. Натомість виникає необхідність його інтеграції у систему стратегічного та операційного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, що забезпечує комплексне управління експортними бізнес-процесами, ризиками, інформаційними потоками та ресурсним забезпеченням експортних операцій.

Митний режим експорту перестає бути виключно митно-нормативною категорією і трансформується в один із ключових інструментів стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Ефективна реалізація митного режиму експорту визначає не лише дотримання вимог митного законодавства, а й впливає на швидкість проходження експортних процедур, рівень логістичних витрат, використання преференційних режимів торгівлі, управління митними ризиками та загальну конкурентоспроможність підприємства на міжнародних ринках. У такому контексті митний режим експорту доцільно розглядати як інтегровану складову системи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, що поєднує організаційні, економічні, правові та інформаційно-технологічні механізми управління експортними процесами. З позицій сучасного менеджменту митний режим експорту інтегрується у всі функції управління: стратегічне планування, організацію експортних процесів, мотивацію персоналу, контроль виконання контрактів та оцінювання результативності зовнішньоекономічної діяльності.

Ефективність реалізації митного режиму експорту значною мірою визначається якістю управління експортними бізнес-процесами, які охоплюють маркетинговий аналіз зовнішніх ринків, укладання зовнішньоекономічних договорів, організацію

логістики, митне оформлення, валютні розрахунки, пост-митний контроль та оцінку результатів експортної діяльності. Сучасний процесний підхід передбачає інтеграцію всіх зазначених операцій у єдину систему управління із чітким розподілом відповідальності, використанням цифрових інформаційних систем та автоматизацією документообігу. Такий підхід дозволяє скоротити тривалість проходження митних процедур, мінімізувати витрати та підвищити прозорість управління ЗЕД.

Ризик-менеджмент виступає невід'ємною складовою системи управління експортною діяльністю підприємства. Основними групами ризиків залишаються митні, валютні, логістичні, комерційні, санкційні, правові та політичні ризики. Система управління ризиками повинна базуватися на безперервній ідентифікації потенційних загроз, їх оцінці, ранжуванні за ступенем впливу та розробленні превентивних заходів. До ефективних інструментів належать внутрішній митний комплаєнс, використання електронного документообігу, страхування експортних ризиків, диверсифікація зовнішніх ринків, застосування міжнародних правил INCOTERMS, а також регулярний моніторинг змін митного законодавства. Досвід реформування Держмитслужби підтверджує необхідність поєднання ризик-орієнтованого контролю із сучасними ІТ-рішеннями та системою ключових показників ефективності.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку управління експортною діяльністю є цифровізація бізнес-процесів, яка передбачає широке застосування інформаційних систем управління підприємством (ERP), систем електронного документообігу, CRM-платформ, автоматизованих систем митного оформлення, електронного декларування та аналітичних платформ підтримки управлінських рішень. Для України цифровізація митної сфери пов'язана з розвитком концепції «смарт-митниці», розширенням електронної взаємодії між суб'єктами ЗЕД і митними органами, інтеграцією інформаційних систем та впровадженням сучасних технологій аналізу ризиків. Це сприяє скороченню часу митного оформлення, підвищить прозорість процедур та зменшить адміністративне навантаження на бізнес.

Одним із перспективних напрямів цифрової трансформації управління експортною діяльністю підприємств є впровадження роботизованої автоматизації бізнес-процесів (Robotic Process Automation, RPA). На відміну від традиційної автоматизації, RPA передбачає використання програмних роботів, які імітують дії користувача в інформаційних системах, автоматично виконуючи рутинні, стандартизовані та повторювані операції без необхідності внесення змін до існуючого програмного

забезпечення [9]. У реалізації митного режиму експорту технологія RPA може стати важливим елементом цифрового менеджменту ЗЕД підприємства, що сприятиме автоматизації значної кількості процедур, пов'язаних із підготовкою та супроводом експортних операцій, скоротить час митного оформлення, зменшить кількість помилок та підвищить ефективність управління експортними бізнес-процесами.

На рівні підприємства програмні роботи можуть виконувати такі функції:

- автоматичне формування електронних митних декларацій на основі даних ERP- та бухгалтерських систем;

- перевірка повноти пакета документів відповідно до вимог митного законодавства;

- автоматизоване визначення кодів товарів за УКТ ЗЕД із використанням довідкових баз та алгоритмів підтримки прийняття рішень;

- контроль правильності визначення митної вартості та країни походження товарів;

- автоматичне формування сертифікатів походження, інвойсів, пакувальних листів та інших документів;

- інтеграція інформації з електронними сервісами Держмитслужби, системою «Єдине вікно», NCTS та іншими інформаційними ресурсами;

- моніторинг статусу митного оформлення в режимі реального часу;

- автоматичне інформування відповідальних працівників про виникнення ризиків або необхідність надання додаткових документів.

Митні процедури дедалі більше впливають на формування конкурентної стратегії підприємства. Під час вибору зовнішніх ринків, визначення каналів постачання, умов постачання, логістичних маршрутів та структури експортних контрактів необхідно враховувати особливості митного регулювання, вимоги щодо походження товарів, тарифні преференції, нетарифні обмеження та можливості використання міжнародних угод про вільну торгівлю.

Висновки. Отже, в сучасних умовах митний режим експорту трансформується із сукупності регламентованих митних процедур у комплексний інструмент стратегічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємства, ефективність якого визначається не лише рівнем нормативного регулювання, а й ступенем цифровізації бізнес-процесів, розвитком митного комплаєнсу, інтеграцією митних процедур у корпоративну систему управління, використанням ризик-орієнтованих підходів та сучасних цифрових технологій. Це створює передумови для підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських експортерів і прискорення інтеграції України до європейського митного простору.

Література:

1. Кормич Б.А. Історія розвитку митної справи в Європі: періодизація та основні тенденції. LEX PORTUS. 2016. № 1. С. 51-63. URL: <https://lexportus.net.ua/vipusk-1-2016/kormych.pdf>
2. Лемеха Р.І. Історія становлення та розвитку інституту митних режимів в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2020.5/11>
3. Мельник М.В. Інститут митних режимів в митному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2016. 251 с. URL: <https://pravo.studio/ukrajini-pravo-mitne/institut-mitnih-rejimiv-mitnomu-pravi-ukrajini.html>
4. Музика-Стефанчук О. А. До питання про митні процедури (порівняння положень митного кодексу України та законодавства ЄС). Право та державне управління 2023. №2. С.334-338. DOI: <https://doi.org/10.32782/PDU.2023.2.48>
5. Найдено, О., Гунько, К. Митні режими експорту та імпорту: регулюючий аспект та податкові наслідки. Економіка та суспільство. 2022. №46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-38>
6. Пай І. І. Поняття та правова характеристика митних процедур. Аналітично-порівняльне правознавство. Том 2. № 1. (2026). DOI: 10.24144/2788-6018.2026.01.2.46
7. Ayarza, Juan Arturo Castañeda. Import and export process: the impact of bureaucratic simplification in customs clearance. Independent Journal of Management & Production 13.2. 2022. 548-569.
8. Lee J. Robotics Process Automation (RPA) and the Import/Export Customs Declaration Process. Global Trade and Customs Journal. 2023. Vol. 18, No. 10. P. 384–390. DOI: <https://doi.org/10.54648/GTCJ2023042>.
9. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#>
10. Шолкова Т.Б., Яковенко І. Л. Митні режими експорту та реекспорту, як предмет правового регулювання, характерні риси та особливості. Порівняльно-аналітичне право. № 4, 2020. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/6e021f8a-fc35-4e62-a63f-13299eac10ba/download#page=585>
11. Савіцький А. Стратегічне планування системи менеджменту машинобудівного підприємства на основі активізації зовнішньоекономічної діяльності. Вісник Хмельницького національного університету. 2023, № 3. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-24>.
12. Козуб, В. О., Кот, О. В., Каплін, С. М. Аналіз впливу валютного регулювання на показники ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. №22. DOI: <https://doi.org/10.5281/ZENODO.17092258>.
13. Сидіч М. Ю. Аналіз нормативно-правового регулювання обліку і контролю експортних та імпортних операцій. Економічний вісник Донбасу. 2025. № 3 (81). С. 77–82. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3\(81\)-77-82](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3(81)-77-82).
14. Ігнат'єв М. М. Виклики та перспективи адаптації митної системи України до європейських стандартів. Business Inform. 2025. №4. С. 82–89. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-82-89>.
15. Karpenko L., Pashko P., Popok A., Chunyańska I., Hunko K. Customs regulation of the foreign trade sector of Ukraine in the national security system. Journal of Security and Sustainability Issues. 2020. Vol. 10, No. 2. P. 491–504. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2\(10\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2(10)).
16. Микитенко Т., Ющенко Ю. Авторизований економічний оператор як інструмент забезпечення стійкості ланцюгів постачання в умовах глобальних викликів. Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю Луцького національного технічного університету (23 травня 2026 р). Вип. 18. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 252с. URL: https://drive.google.com/file/d/11F7vWHEDpev922S5Dperi4Y356VaM_QE/view?usp=sharing

References:

1. Kormych, B. A. (2016). History of customs development in Europe: Periodization and main trends [in Ukrainian]. LEX PORTUS, (1), 51–63. <https://lexportus.net.ua/vipusk-1-2016/kormych.pdf>.
2. Lemekha, R. I. (2020). History of the formation and development of the institution of customs regimes in Ukraine [in Ukrainian]. Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Legal Sciences, 31(70), (5), 57–63. <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2020.5/11>.
3. Melnyk, M. V. (2016). The institution of customs regimes in the customs law of Ukraine [Doctoral dissertation, Interregional Academy of Personnel Management] [in Ukrainian]. <https://pravo.studio/ukrajini-pravo-mitne/institut-mitnih-rejimiv-mitnomu-pravi-ukrajini.html>.
4. Muzyka-Stefanchuk, O. A. (2023). On the issue of customs procedures: Comparison of the provisions of the Customs Code of Ukraine and EU legislation [in Ukrainian]. Law and Public Administration, (2), 334–338. <https://doi.org/10.32782/PDU.2023.2.48>.
5. Naidenko, O., & Hunko, K. (2022). Customs regimes of export and import: Regulatory aspect and tax implications [in Ukrainian]. Ekonomika ta Suspilstvo, (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-38>.
6. Pai, I. I. (2026). Concept and legal characteristics of customs procedures [in Ukrainian]. Analytical and Comparative Jurisprudence, 2(1). <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.46>.
7. Ayarza, J. A. C. (2022). Import and export process: The impact of bureaucratic simplification in customs clearance. Independent Journal of Management & Production, 13(2), 548–569.
8. Lee, J. (2023). Robotics process automation (RPA) and the import/export customs declaration process. Global Trade and Customs Journal, 18(10), 384–390. <https://doi.org/10.54648/GTCJ2023042>
9. Customs Code of Ukraine, No. 4495-VI (2012) [in Ukrainian]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

10. Sholkova, T. B., & Yakovenko, I. L. (2020). Customs regimes of export and re-export as an object of legal regulation: Characteristics and specific features [in Ukrainian]. *Comparative and Analytical Law*, (4). <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/6e021f8a-fc35-4e62-a63f-13299eac10ba/download#page=585>.
11. Savitskyi, A. (2023). Strategic planning of the management system of a machine-building enterprise based on the intensification of foreign economic activity [in Ukrainian]. *Herald of Khmelnytskyi National University*, (3). <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-24>.
12. Kozub, V. O., Kot, O. V., & Kaplin, S. M. (2025). Analysis of the impact of currency regulation on the efficiency indicators of enterprises' foreign economic activity [in Ukrainian]. *Achievements of Economics: Prospects and Innovations*, (22). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17092258>.
13. Sydich, M. Yu. (2025). Analysis of regulatory and legal framework for accounting and control of export and import operations [in Ukrainian]. *Economic Herald of Donbas*, (3), 77–82. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3\(81\)-77-82](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3(81)-77-82).
14. Ihnatiev, M. M. (2025). Challenges and prospects of adapting Ukraine's customs system to European standards [in Ukrainian]. *Business Inform*, (4), 82–89. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-82-89>.
15. Karpenko, L., Pashko, P., Popok, A., Chynytska, I., & Hunko, K. (2020). Customs regulation of the foreign trade sector of Ukraine in the national security system. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 10(2), 491–504. [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2\(10\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2(10)).
16. Mykytenko, T., & Yushchenko, Yu. (2026). Authorized economic operator as an instrument for ensuring supply chain resilience under global challenges. In *Modern crisis phenomena in the economy and problems of accounting, control and analytical support for enterprise management: Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference dedicated to the 60th anniversary of Lutsk National Technical University* (Issue 18, p. 252) [in Ukrainian]. Lutsk National Technical University. https://drive.google.com/file/d/11F7vWHEDpev922S5Dperi4Y356VaM_QE/view?usp=sharing.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License